

Міністерство освіти і науки України
Луцький національний технічний університет
Факультет бізнесу та права
Кафедра економіки

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА СТУПЕНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ «БАКАЛАВР»

Аналіз та оцінка ефективності господарської діяльності підприємства
(на матеріалах ТОВ «Веселе-Агро»)

спеціальність 051 Економіка

(шифр і назва спеціальності)

освітня програма «Економіка»

(назва освітньої програми)

Виконав: здобувач вищої освіти
Групи ЕКсз-21
МАЗУРИК Владислав Сергійович

(підпис)

Керівник:
К.е.н., доцент
Гордійчук Антоніна Іванівна

(підпис)

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«__» _____ 20__ р.
Доктор філософії (PhD), старший викладач
Гарант освітньої програми:
Косінський Петро Миколайович

(підпис)

Луцьк – 2023 року

ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет бізнесу та права

Кафедра економіки

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність: 051 Економіка

Освітня програма: «Економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри економіки
проф. Шубалий О.М.

«___» _____ 202__ р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

МАЗУРИКУ Владиславу Сергійовичу

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи

Аналіз та оцінка ефективності господарської діяльності підприємства (на матеріалах ТОВ «Веселе-Агро»)

Керівник роботи: Гордійчук А.І.

затверджені наказом закладу вищої освіти від «___» _____ 202__ р. №___

2. Строк подання здобувачем вищої освіти кваліфікаційної роботи «10» червня 2023 р.

3. Вихідні дані до роботи наукові і періодичні видання, посібники, монографії, підручники, акти вітчизняного законодавства, а також та методичні видання з питань підвищення ефективності функціонування ТОВ «Веселе-Агро», а також статистична звітність підприємства згідно тематики роботи, а також вільно доступні джерела з мережі Інтернет.

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, що потрібно розробити):

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «ВЕСЕЛЕ-АГРО»

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ. ДОДАТКИ.

5. Перелік графічного (ілюстративного) матеріалу:

1. Сутність ефективності в контексті концепції сталого розвитку

2. Узагальнюючі показники економічної ефективності підприємств

3. Способи підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва

4. Основні показники економічної діяльності ТОВ «Веселе-Агро»

5. Факторний аналіз прибутку на гривню матеріальних витрат

6. Дані і підсумки факторного аналізу рентабельності персоналу

7. Розрахунок впливу чинників на зміну рівня рентабельності витрат

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис	
		завдання видав	завдання прийняв
<i>1 розділ</i>	<i>Гордійчук А.І.</i>		
<i>2 розділ</i>	<i>Гордійчук А.І.</i>		
<i>Висновки та пропозиції</i>	<i>Гордійчук А.І.</i>		

7. Дата видачі завдання «30» вересня 2022 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи бакалавра	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	<i>Обґрунтування теми</i>	<i>до 30.09.2022</i>	
2.	<i>Огляд літератури із досліджуваної проблеми</i>	<i>до 31.10.2022</i>	
3.	<i>1 розділ</i>	<i>до 30.12.2022</i>	
4.	<i>2 розділ</i>	<i>до 15.04.2023</i>	
5.	<i>Висновки та пропозиції</i>	<i>до 20.05.2023</i>	
6.	<i>Формування списку використаних джерел</i>	<i>до 25.05.2023</i>	
7.	<i>Формування додатків</i>	<i>до 27.05.2023</i>	
8.	<i>Оформлення ілюстративного матеріалу</i>	<i>до 31.06.2023</i>	
9.	<i>Нормоконтроль</i>	<i>до 01.06.2023</i>	
10.	<i>Інструментальна перевірка на академічний плагіат</i>	<i>до 03.06.2023</i>	
11.	<i>Представлення кваліфікаційної роботи бакалавра до захисту</i>	<i>до 10.06.2023</i>	

Здобувач вищої освіти

_____ (Мазурик В.С.)
(підпис) (прізвище, ініціали)

Керівник кваліфікаційної роботи

_____ (Гордійчук А.І.)
(підпис) (прізвище, ініціали)

АНОТАЦІЯ

Мазурик В.С. Аналіз та оцінка ефективності господарської діяльності підприємства (на матеріалах ТОВ «Веселе-Агро»). – Кваліфікаційна робота бакалавра на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота бакалавра за спеціальністю 051 Економіка, освітня програма «Економіка». Луцький національний технічний університет. Луцьк, 2023.

Мета кваліфікаційної роботи бакалавра полягає у проведенні аналізу та оцінка ефективності господарської діяльності підприємства на прикладі ТОВ «Веселе-Агро». Об'єктом дослідження є процес аналізу та оцінки ефективності господарської діяльності ТОВ «Веселе-Агро». Предметом дослідження є теоретичні, методичні та прикладні аспекти здійснення аналізу та оцінка ефективності господарської діяльності підприємства.

У першому розділі розглянуто теоретичні засади дослідження ефективності господарської діяльності підприємств; вивчено суть ефективності господарської діяльності підприємств; досліджено систему показників оцінки ефективності господарської діяльності підприємств; розглянуто специфічні інструменти і способи підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва.

У другому розділі проведено аналіз та оцінку ефективності господарської діяльності ТОВ «Веселе-Агро»; вивчено тенденції основних показників функціонування підприємства; проведено аналіз часткових показників ефективності господарської діяльності підприємства; проведено узагальнюючу оцінку ефективності господарської діяльності підприємства.

У висновках і пропозиціях подано узагальнення результатів проведеного теоретичного та аналітичного дослідження.

Ключові слова: ефективність, господарська діяльність, прибуток, рентабельність, продуктивність, сільське господарство.

ANNOTATION

Mazuryk V.S. Analysis and assessment of the efficiency of the enterprise's economic activity (on the materials of LLC "Vesele-Agro"). – Manuscript.

Qualification work of bachelor in the specialty 051 Economics, educational program "Economics". Lutsk National Technical University. Luck, 2023.

The purpose of the bachelor's qualification work is to analyze and evaluate the efficiency of the enterprise's economic activity on the example of LLC "Vesele-Agro". The object of the study is the process of analysis and evaluation of the efficiency of economic activity of LLC "Vesele-Agro". The subject of the research is the theoretical, methodical and applied aspects of the analysis and assessment of the efficiency of the economic activity of the enterprise.

In the first chapter, the theoretical principles of the study of the efficiency of economic activity of enterprises are considered; the essence of the efficiency of economic activity of enterprises was studied; the system of indicators for evaluating the efficiency of economic activity of enterprises was studied; specific tools and methods of increasing the efficiency of agricultural production are considered.

In the second section, an analysis and evaluation of the efficiency of economic activity of LLC "Vesele-Agro" was carried out; the trends of the main indicators of the enterprise's functioning were studied; the analysis of partial indicators of the economic activity of the enterprise was carried out; a general assessment of the efficiency of the enterprise's economic activity was carried out.

The conclusions and proposals summarize the results of the conducted theoretical and analytical research.

Key words: efficiency, economic activity, profit, profitability, productivity, agriculture.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	10
1.1. Суть ефективності господарської діяльності підприємств	10
1.2. Система показників оцінки ефективності господарської діяльності підприємств	14
1.3. Специфічні інструменти і способи підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва	20
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «ВЕСЕЛЕ-АГРО»	25
2.1. Характеристика і вивчення тенденцій основних показників функціонування підприємства	25
2.2. Аналіз часткових показників ефективності господарської діяльності підприємства	30
2.3. Узагальнююча оцінка ефективності господарської діяльності підприємства	41
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	55
ДОДАТКИ	60

ВСТУП

Актуальність теми. В сучасних умовах господарювання ефективність господарської діяльності займає одне з провідних місць. Адже нарощення інформаційних потоків та посилення конкуренції потребують від підприємств досить швидкого реагування на зовнішнє та внутрішнє середовище. Функціонування економічного механізму є невід'ємним елементом для діяльності будь якого підприємства. Формування ефективного внутрішнього середовища на підприємствах нашої держави вимагає врахування не лише економічних факторів, а й наукового підходу.

Теоретичними та методичними питаннями підвищення ефективності господарської діяльності в умовах ринкової економіки досліджує низка провідних вчених таких, як: Найда І. С., Скриль В. В., Бережецька Т. Продиус О., Боєру М., Дончак Л. Г., Міронова Ю. В., Григораш О. В., Терьошина Ю. О., Богданова А. А., Павлик В. П., Гринько О. В., Столяренко А. С., Серіков А. В., Г. В. Криворучко., Данайканич О. В., Слепян Е. В., Белова Ю., Воронко О. С., Харчук О. Г., Герасимчук Н. А., Пеняк Ю. С., Колос З. В., Запша Г. М., Демчук О. В., Шапран Д. О., Ващенко А. А., Бедринець М. Д., Тебенко В. М., Вавулін О. І., Дорошенко О. О., Ястребов Ю. Ю., Кривов'язюк І. В., Пахольчук А. І., Шляга О. В., Андрійчук В. Г., Жнякін Б. О., Краснова В. В., Базилевич В. Д., Гражевська Н. І., Гайдай Т. В., Надтока Т. Б., Виноградов А. Г., Павленко І. Г., Ткачук Г. Ю. Незважаючи на значні здобутки наших науковців в даній сфері, проблема забезпечення ефективного господарювання потребує формування зовсім нових підходів, які ґрунтуватимуться на досвіді європейських країн.

Мета і завдання дослідження. Мета кваліфікаційної роботи бакалавра полягає у проведенні аналізу та оцінка ефективності господарської діяльності підприємства на прикладі ТОВ «Веселе-Агро». Для її досягнення виникає необхідність вирішення таких завдань:

– вивчити суть ефективності господарської діяльності підприємств;

- дослідити систему показників оцінки ефективності господарської діяльності підприємств;
- розглянути специфічні інструменти і способи підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва;
- представити характеристику і вивчити тенденції основних показників функціонування підприємства;
- провести аналіз часткових показників ефективності господарської діяльності підприємства;
- провести узагальнюючу оцінку ефективності господарської діяльності підприємства;
- обґрунтувати заходи для підвищення ефективності господарської діяльності підприємства.

Об'єктом дослідження є процес аналізу та оцінки ефективності господарської діяльності ТОВ «Веселе-Агро».

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та прикладні аспекти здійснення аналізу та оцінка ефективності господарської діяльності підприємства на прикладі ТОВ «Веселе-Агро».

Методи дослідження. При написанні цієї дипломної роботи було використано окремі наукових підходи і методи: системний підхід – для обґрунтування заходи для підвищення ефективності господарської діяльності підприємства; методи логічного узагальнення – для вивчення специфічних інструментів і способів підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва; аналізу та синтезу – для проведення аналізу часткових показників ефективності господарської діяльності підприємства; індукції, дедукції – при представленні характеристики і тенденцій основних показників функціонування підприємства; табличний і графічний аналіз – при побудові різних типів аналітичних таблиць і діаграм; програмно-цільовий метод – при обґрунтуванні системи показників оцінки ефективності господарської діяльності підприємств; факторного економічного аналізу – при проведенні узагальнюючої оцінки ефективності господарської діяльності підприємства.

Інформаційною базою дослідження стали: наукові і періодичні видання, посібники, монографії, підручники, акти вітчизняного законодавства, а також та методичні видання з питань підвищення ефективності функціонування ТОВ «Веселе-Агро», а також статистична звітність підприємства згідно тематики роботи, а також вільно доступні джерела з мережі Інтернет.

Практичне значення одержаних результатів. Методичні підходи до аналізу, оцінки, представлені пропозиції щодо підвищення ефективності господарської діяльності ТОВ «Веселе-Агро» та подібних підприємств галузі.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження були апробовані під час міжнародного круглого столу на тему «Детермінанти відновлення економіки України: національний, регіональний, локальний рівні», який відбувся в ЛНТУ на базі кафедри економіки 19 травня 2023 року.

Публікації. Основні теоретичні положення і практичні результати дослідження були викладені в одних тезах доповідей круглого столу загальним обсягом 0,1 друк. арк.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається із вступу, двох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст роботи викладений на 54 сторінках комп'ютерного тексту, в тому числі 5 рисунків та 10 таблиць. Список використаних джерел складається з 40 найменувань і представлений на 5 сторінках. Робота містить 3 додатки, викладених на 12 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Суть ефективності господарської діяльності підприємств

Розвиток вітчизняної економіки нерозривно пов'язаний з ефективністю господарської діяльності підприємств. В той же час перед підприємствами постає нелегке завдання, яке пов'язане не лише зі збереженням досягнутого рівня розвитку, а й покращенням ефективності роботи загалом. Зокрема вивчення ефективності діяльності підприємства, прийняття управлінських рішень, та раціональне використання наявних ресурсів, технік та технологій, становить особливий інтерес з боку вітчизняних науковців. Адже широке коло питань, які стосуються безпосередньо вивченням ефективності господарської діяльності підприємств знайшло своє відображення в працях провідних науковців таких, як Амоші О., Н. Г. Метеленко, Бекетова Ю., Величка В., Г. А. Семенов., Вірченко В., Димченка В., А. В. Куценко, Понкратова Д., Телятника С., Тітяєва В., Юр'євої Т., В. І. Кулаков, І. Бойчик. Нажаль попри існуючі дослідження, все ж залишаються не зовсім висвітлені питання, щодо єдиного трактування даного поняття, адже вже існуючі думки з цього приводу не дають можливості встановити зв'язок між ефективністю та системністю.

На даний час саме проблема ефективності ведення бізнесу стоїть досить гостро в суспільстві. Адже саме від правильної побудови роботи підприємства в майбутньому і залежить отриманий результат, який найперше враховує роботу всіх підрозділів підприємства та керівної ланки загалом.

Варто зауважити, що саме категорія ефективність є досить складним та багатогранним поняттям, провівши аналіз думок можна виділити два підходи. Перший ґрунтується на результативності, а другий на досягненні поставлених цілей та завдань.

М. Бедринець вважає, що «ефективність є комплексним поняттям, яке варто розглядати через порівняння результатів діяльності з врахуванням витрачених ресурсів, та отриманими результатами» [3].

На думку В. Андрійчук «ефективність є результатом конкретної дії, або процесу який вимірюється співвідношенням результатів праці та ресурсозатратністю» [1].

І. Павленко стверджує, що «під ефективністю варто розуміти комплексну оцінку кінцевих результатів через використання наявних матеріальних, трудових, фінансових, інформаційних ресурсів підприємства які беруть участь у виробничому процесі» [22].

Б. Жнякін що «ефективність показує рентабельність використаного капіталу, причому через залучення запозичених коштів, а прибуток варто для обрахунку рентабельності необхідно брати той, що залишився в розпорядженні того чи іншого підприємства» [15].

На думку С. Покропивного, «ефективність виробництва являє собою комплексне відбиття кінцевих результатів використання засобів виробництва і робочої сили за певний проміжок часу. Родовою ознакою ефективності (продуктивності) може слугувати необхідність досягнення мети виробничо-господарської діяльності підприємства з найменшими витратами суспільної праці або часу. У кінцевому підсумку змістовне тлумачення ефективності (продуктивності) як економічної категорії визначається об'єктивно діючим законом економії робочого часу, що є утворювальною субстанцією багатства і мірою витрат, необхідних для його нагромадження. Саме тому підвищення ефективності виробництва (продуктивності системи виробництва і обслуговування) можна вважати конкретною формою прояву цього закону» [25].

У загальновідомій роботі «Економікс» авторства К.Р. Макконнелла і С.Л. Брю вказано наступне: «Економічна ефективність характеризує зв'язок між кількістю одиниць рідкісних ресурсів, які застосовуються у процесі виробництва, й отриманою в результаті кількістю якого-небудь продукту» [19].

Також в контексті врахування положень концепції сталого розвитку багато авторів розглядають ефективність господарської діяльності з позицій необхідності забезпечення економічного, соціального та екологічного ефектів від господарської діяльності підприємства. А це у свою чергу передбачає виділення окремих, але взаємопов'язаних на рівні підприємства понять економічної ефективності, соціальної ефективності та екологічної ефективності господарської діяльності окремого підприємства (рис. 1.1).

Рисунок 1.1. – Сутність ефективності в контексті концепції сталого розвитку
(побудовано автором)

Загалом можна відмітити певну закономірність побудови показників ефективності, адже логіка їх формування виходить з позицій, що має бути співвідношення між результатами і ресурсами, які були використані для їх досягнення.

Отже, значна кількість визначень економічної ефективності господарської діяльності підприємств говорить про різні підходи до розуміння й визначення суті даного поняття. До того ж, багато досліджень також стосуються діяльності підприємств окремих секторів економіки, адже певна галузь може мати набір специфічних показників і факторів, які можуть бути обрані для оцінки

ефективності господарської діяльності. Також можна виділити дуже багато напрямів і заходів підвищення ефективності господарювання залежно від специфіки бізнесу. Поняття «ефективність» часто використовується у суміжних з економікою підприємства галузях економічної діяльності – у менеджменті організацій, стратегічному менеджменті, фінансовому менеджменті, економічному аналізі тощо.

Загалом можна вважати, ефективність господарської діяльності підприємства в сучасних умовах глобалізації, цифровізації та дотримання принципів концепції сталого розвитку слід розглядати як економічну категорію, яка виражає не тільки ступінь досягнення визначеної мети діяльності кожного підприємства або бізнесу (як правило – отримання максимального прибутку), а також з позицій міри задоволення, найперше особистих інтересів учасників процесу створення доданої вартості. Все це є важливим пріоритетним в умовах розвитку ринкової економіки, адже дозволяє використовувати сучасні підходи до вирішення проблеми оцінки ефективності функціонування окремого підприємства на основі виділення ряду критеріїв і формування специфічної системи показників ефективності.

Тому саме визначення ефективності господарської діяльності має дуже важливе як наукове, так і практичне значення. Адже з її допомогою можна не лише оцінити ефективність роботи підприємства, а й проаналізувати сумарний ефект різних структурних підрозділів підприємства та напрямків діяльності, та визначити подальшу стратегію розвитку, розробити прогноз та план дій на довгу перспективу, а також встановити результати використання витрачених ресурсів таких, як засобів виробництва, робочої сили, інформації. Також варто приділяти увагу показникам які характеризують управлінську діяльність на підприємстві, за різними ланками виробництва, а також визначення стимулюючих функцій у процесі використання ресурсів.

На основі отриманих результатів зазвичай приймаються рішення та реалізуються заходи які спрямовані на вдосконалення, чи трансформацію діяльності підприємства в цілому. В той же час показники ефективності дають

можливість оцінити та обґрунтувати вибір тих чи інших ресурсів для досягнення конкретних цілей, а також допомагають зробити вибір подальших напрямів розвитку. Саме управління господарською діяльністю ж досить складним та комплексним процесом, на меті якого є досягнення поставлених завдань, при яких прибуток від діяльності підприємства перевищував би витрати, які і забезпечили дану діяльність.

Отже, як бачимо, ефективність господарської діяльності підприємства є насамперед комплексною характеристикою існування соціально-економічної системи на мікро рівні загалом. Оскільки для її сталого розвитку необхідно застосовувати комплексний підхід, який включає в себе сукупність критеріїв оцінки ефективності функціонування підприємства за економічними, соціальними та екологічними критеріями.

1.2. Система показників оцінки ефективності господарської діяльності підприємств

Розглядаючи системний підхід варто відмітити, що він спрямований на визначення ефективності роботи підприємств на всіх стадіях його розвитку. Згідно даного підходу можна виявити переваги та недоліки в управлінні господарської діяльності через призму отриманих результатів, що дає можливість розробити ряд заходів для підвищення ефективної діяльності підприємства. Як бачимо, що для оцінки ресурсів, які забезпечують господарську діяльність на підприємстві необхідно використовувати систему показників, які в повній мірі розкриють весь потенціал діяльності підприємства.

Вважаємо, що під час формування системи показників ефективної господарської діяльності необхідно дотримуватися таких принципів як: забезпечення взаємозв'язку між критеріями та конкретними показниками які відображають ефективність діяльності підприємства. Ефективність необхідно

найперше вивчати через ефективність використання всіх наявних видів ресурсів.

Також бачимо, що перелік тих ресурсів, які використовує підприємство мають схильність до вичерпання, тобто в той чи інший проміжок часу на підприємство можуть впливати різні види ресурсів.

Як бачимо система показників дає можливість всебічно оцінити ефективність роботи кожного підприємства, та проаналізувати раціональне використання наявних ресурсів. А також провести аналіз сумарного ефекту діяльності різних структурних підрозділів та напрямів діяльності.

Отже, виходячи з логіки загальновідомого визначення ефективності як співвідношення результату до витрат, можна вважати, що ключовими факторами максимізації ефективності у загальному розумінні є забезпечення мінімізації витрат, а натомість максимізація результатів (рис. 1.2).

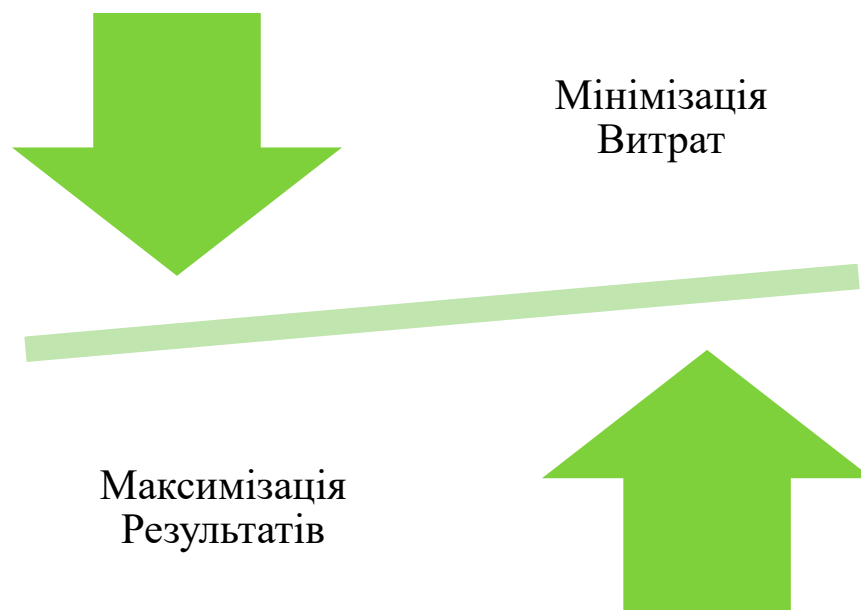

Рисунок 1.2. – Ключові фактори підвищення ефективності господарської діяльності (побудовано автором)

Отже, можна зробити висновок, що одним з показників, який характеризує ефективність є рентабельність, яка у загальному вигляді розраховується відношенням отриманого прибутку до витрат. У якості прибутку можуть

виступати виділені у фінансовій звітності показники валового, операційного, прибутку до оподаткування, чистого прибутку, або залежно від виду діяльності – прибутку від операційної діяльності, фінансової діяльності, інвестиційної діяльності, іншої діяльності.

Тоді як у якості витрат можуть виступати загальні операційні витрати, собівартість реалізованої продукції, фінансові витрати, інвестиційні витрати, інші витрати, або показники, які характеризують залучення певних ресурсів – активи, власний капітал, праця (чисельність працівників або витрати на робочу силу), основні фонди, оборотні кошти як фінансові ресурси, а також окремі показник витрат (собівартість реалізованої продукції), підсумків господарської діяльності (обсяг виробництва або обсяг продажу) чи інвестицій (капітальні інвестиції, валові інвестиції).

На рисунку 1.3. наведені основні види показників рентабельності на підприємстві.

Рисунок 1.3. – Види показників рентабельності підприємства (побудовано автором за джерел [6, 10, 23])

Для комплексної оцінки ефективності господарської діяльності також доцільно використовувати сукупність, зокрема можна виділити показники, які

характеризують ефективність використання основних фондів, до яких можна віднести фондівдачу, фондодоміткість, фондоозброєність, коефіцієнт зносу обладнання тощо.

Тоді як до системи показників ефективності використання оборотних засобів певного підприємства відносять коефіцієнт оборотності оборотних коштів, а також тривалість одного обороту нормованих оборотних коштів, або відносне вивільнення оборотних коштів.

З іншого боку, розглядаючи фінансові коефіцієнти, можна констатувати, що вони включають в себе ряд показників загальної ліквідності, такі як: коефіцієнти абсолютної, швидкої та поточної ліквідності; показники фінансової стійкості, тобто коефіцієнти фінансової автономії, фінансової залежності, коефіцієнт фінансування та коефіцієнт маневреності власного капіталу; а до показників ділової активності переважно правило відносять і коефіцієнти оборотності активів, запасів, власного капіталу, а також дебіторської заборгованості підприємства.

На основі врахування сучасного зарубіжного досвіду вітчизняної теорії економічної ефективності господарської діяльності підприємств та врахувавши певні нові вимоги до її оцінки, зокрема в умовах війни та відбудови нашої країни, можна зробити спробу побудувати орієнтовну загальну систему її показників оцінки. Адже, в даному випадку не може бути мови про врахування усіх впливів чи переваг або недоліків, а також щоб претендувати на повну бездоганність, а також універсальність цієї системи. Тому залежно від поставлених цілей і масштабів подальшого дослідження, а також галузевої приналежності підприємств і їх організаційно-економічних форм загалом можна доповнювати, вдосконалювати цей процес. Також враховуючи розроблені критерії дана система містить узагальнюючі і часткові показники.

До узагальнюючих показників (табл. 1.1) можна віднести враховані загалом кінцеві результати використання комплексу ресурсів, а не одного з ресурсів. Вони повинні дати можливість отримувати кількісну оцінку економічної ефективності господарської діяльності підприємства.

Таблиця 1.1. – Узагальнюючі показники оцінки ефективності господарської діяльності підприємств

Показники
1. Зростання обсягів виробництва або реалізації продукції, робіт або послуг за звітний (аналізований період): чистої продукції товарної (валової) продукції
2. Зростання обсягів реалізації продукції за звітний період.
3. Зростання балансового (чистого) прибутку за звітний період
4. Затрати на 1 гривню товарної продукції
5. Відносна економія: основних виробничих фондів нормованих оборотних засобів матеріальних витрат (без амортизації) фонду оплати праці
6. Загальна рентабельність: відношення суми прибутку від промислової діяльності до середньорічної вартості основних виробничих фондів і нормованих оборотних фондів, витрат на утримання персоналу тощо

Примітка. Побудовано автором на основі узагальнення [2, 8, 13, 31].

Загалом може здатися, що базуючись на певній оцінці достатньо обмежитися розглядом певного стану і динаміки зміни сукупності узагальнюючих показників. Адже відомо, що зміна економічної ефективності не завжди рівнозначна чи навіть пропорційна окремим змінам узагальнюючих показників, тобто визнана в такому вигляді економічно ефективною господарська діяльність не може бути такою з позицій оцінки, а це передбачає проведення додаткового розгляду часткових показників ефективності.

У свою чергу, система часткових показників загалом може охоплювати 4 групи показників (або сторони діяльності підприємства): показники ефективності використання ресурсів праці; показники ефективності використання основних фондів, а також оборотних засобів і капітальних вкладень (інвестицій); крім того важливо оцінити показники ефективності використання матеріальних ресурсів; й показники ефективності фінансової діяльності (табл. 1.2). А у випадку додаткової потреби вказану систему можна доповнювати іншими показниками чи наприклад групою показників ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства.

Таблиця 1.2. – Часткові показники оцінки ефективності діяльності підприємств

Показники
I. Показники ефективності використання праці
Темпи зростання продуктивності праці
Частка приросту продукції за рахунок підвищення продуктивності праці.
Економія витрат на оплату праці – працівників (у порівнянні з умовами базового року)
II. Показники ефективності використання основних фондів, оборотних засобів і капітальних вкладень (інвестицій)
Фондовіддача – виробництво на 1 гривню середньорічної вартості основних виробничих фондів
Виробництво продукції на 1 гривню середньорічної вартості нормованих оборотних засобів: чистої продукції товарної продукції
Приріст оборотних засобів до приросту товарної продукції
Питомі капітальні вкладення: на одиницю введеної виробничої потужності (за найважливішими видами продукції) на 1 гривню приросту продукції
Термін окупності капітальних вкладень: відношення капітальних вкладень до суми приросту прибутку, отриманого за рахунок цих капітальних вкладень
III. Показники ефективності використання матеріальних ресурсів
Матеріальні витрати (без амортизації) на 1 гривню товарної продукції
Витрата найважливіших матеріальних ресурсів у натуральному виразі на 1 гривню товарної продукції
IV. Показники ефективної фінансової діяльності
Показники прибутковості: власного капіталу всіх активів продажу
Показники ліквідності та платоспроможності : коефіцієнт загальної (поточної) ліквідності коефіцієнт термінової ліквідності коефіцієнт платоспроможності
Показники стійкості (стабільності) коефіцієнт автономії коефіцієнт залучення довгострокових позикових коштів коефіцієнт покриття платежів.

Примітка. Узагальнено автором на основі [7, 11, 14, 18, 24].

Використання вказаної системи показників через можливу різноспрямованість отриманих значень, також відхилень порівняно з базовим рівнем та враховуючи різні коливання темпів зміни цих відхилень не завжди дозволяє відповісти на ключову питання, як і в якому напрямку може змінитися

ефективність господарської діяльності за певний період, а це сприятиме усуненню фактора невизначеності, властиву інтуїтивним рішенням.

На сучасних промислових підприємствах (або бізнесах у США) для оцінки ефективності господарської діяльності нерідко використовують своєрідну систему показників.

До таких основних показників ефективності господарської діяльності як правило відносяться відносні показники: питома вага валового або чистого прибутку у сумі обороту коштів підприємства, або сума умовно чистої продукції, яка трансформована в загальному обороті фірми, а також відношення величини умовно чистої продукції до поточних витрат та заробітну плату. Поряд з цими крім узагальнюючих основних показників, виділяється також багато показників продуктивності праці та ресурсів, капіталу, які також широко застосовуються в бізнесі. Однак, переважно це не тільки вартісні, а відносні (у відсотках) або натуральні і грошові показники. В кожній сфері бізнесу чи галузі вони можуть мати свою специфіку розрахунку.

1.3. Специфічні інструменти і способи підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва

Підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва – це отримання більшої продукції за тієї ж кількості ресурсів, що має вирішальне значення для покращення продовольчої безпеки країни та окремого регіону.

Для вимірювання ефективності сільськогосподарських систем доцільно використовуємо загальну продуктивність факторів. Це показник того, наскільки ефективно сільськогосподарські землі, праця, капітал і матеріали (сільськогосподарські ресурси) використовуються для виробництва сільськогосподарських культур і худоби (сільськогосподарська продукція) у країні чи окремому регіоні. Він розраховується як відношення загального сільськогосподарського виробництва до загального обсягу виробництва. Коли з

постійною кількістю ресурсів виробляється більше продукції, тобто ресурси використовуються ефективніше, то цей показник збільшується.

«Показники продуктивності землі та праці – це показники часткової продуктивності факторів, які розраховуються як відношення загального обсягу продукції до загальної сільськогосподарської площі (продуктивність землі) і до кількості економічно активних осіб у сільському господарстві (продуктивність праці). Оскільки вказані показники легко оцінити, вони часто використовуються для вимірювання продуктивності сільськогосподарського виробництва.

Ці показники зазвичай демонструють вищі темпи зростання, ніж загальної продуктивності, оскільки зростання продуктивності землі та праці може бути результатом не лише збільшення обсягу ресурсів, але й більш інтенсивного використання інших ресурсів (таких як добрива чи машини). Такі індикатори сприяють розумінню сільськогосподарських систем, необхідних для прийняття політичних та інвестиційних рішень, дозволяючи порівнювати в часі» [37].

До основних показників ефективності використання трудових ресурсів у сільському господарстві є продуктивність праці, яка являє собою величину виробітку на одного працюючого та є показником ефективності праці. На галузевому рівні, зокрема у сфері сільського господарства виділяють узагальнюючі показники ефективності праці (загальні витрати на оплату праці, поділені на валовий дохід) і продуктивності праці (валовий дохід на одного працівника). «Ефективність праці та продуктивність можна підвищити, досліджуючи витрати на одиницю ресурсів і вносячи відповідні коригування до складу ресурсів сільськогосподарських виробників (тобто пропорції праці, капіталу та витрат на закуплені ресурси); шляхом збільшення необоротного капіталу на одного працюючого; шляхом збільшення людського капіталу на одного працівника; та/або шляхом впровадження нової технології.

На додаток до порівняльного аналізу продуктивності праці, сільськогосподарські виробники регіону повинні порівняти ключові фінансові та виробничі показники, такі як коефіцієнт маржі операційного прибутку,

коефіцієнт оборотності активів, урожайність на гектар і продуктивність тварин, а також вивчити зв'язок між зміною капіталу та нерозподіленим прибутком» [38].

У господарській практиці сільгоспвиробників у зарубіжних країнах виділяють кілька інструментів, які використовуються для вимірювання продуктивності сільського господарства (рис. 1.4).

Рисунок 1.4. – Інструменти для вимірювання продуктивності сільськогосподарського виробництва (побудовано автором на основі [21, 38])

У відповідь на просте запитання, яким чином підвищити ефективність продуктивності сільського господарства, в сучасній господарській практиці

розвинених країн виділяють багато способів, які забезпечують це шляхом підвищення його продуктивності сільського господарства (табл. 1.3).

Таблиця 1.3. – Способи підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва у розвинутих країнах

Способи підвищення ефективності	Загальна характеристика
Методи точного землеробства	Такі технології, як посів із змінною нормою посіву та внесення добрив, дозволяють фермерам автоматично сіяти та вносити поживні речовини в точній кількості, необхідній у певному місці, щоб оптимізувати найкращі врожаї для необхідних вхідних даних на основі типів ґрунтів та інших вхідних даних.
Практика охорони здоров'я ґрунту	Оптимізація природної родючості ґрунту та водоутримуючої здатності за допомогою методів ґрунтоутворення, як-от покривних культур, для підтримки високої врожайності та якості врожаю.
Високоякісне насіння	Енергійне насіння, насіння для певного клімату або генетично відповідна худоба, яка підходить для конкретних умов і вимог ферми, щоб допомогти збільшити врожайність.
Механізація і автоматизація	Механізація та автоматизація зменшують потребу в робочій силі та витрати, одночасно підвищуючи ефективність.
Чотири R	Застосування правильного джерела (right source), у правильній нормі (right rate), у потрібний час (right time) і в потрібному місці (right place) для підтримки ефективного управління поживними речовинами.
Іригаційні системи	Встановлення низькоенергетичної, водоефективної та трудомісткої зрошувальної системи підтримує зниження витрат із кращими результатами врожайності.
Інтегрована боротьба зі шкідниками	Вжиття профілактичних заходів для запобігання, виявлення та лікування спалахів шкідників і хвороб, коли вони виникають.
Аналітика даних	Використання програмного забезпечення для управління фермою для збору та аналізу даних з метою інформування про виробничі рішення в реальному часі протягом сезону.

Примітка. Побудовано автором на основі [5, 17, 23, 35].

Отже, ефективність у сфері сільського господарства має багато специфічних особливостей і сучасних напрямів, що здатні значно підвищити раціональність та ефективність використання сукупності ресурсів окремого виробника. Адже у сільському господарстві до традиційних чинників зовнішнього середовища додаються природні або кліматичні чинники, які мають більшу долю невизначеності у процесі прогнозування результатів

господарської діяльності окремого підприємства залежно від місця його розташування та наявної ресурсної бази – земельних ресурсів та їх якісних характеристик.

Тому виникає необхідність детальнішого вивчення особливостей функціонування та забезпечення ефективності розвитку окремого сільськогосподарського підприємства.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «ВЕСЕЛЕ-АГРО»

2.1. Характеристика і вивчення тенденцій основних показників функціонування підприємства

ТОВ «Веселе-Агро» працює у сфері сільського господарства та відноситься до провідних підприємств даної галузі у Волинській області. Кінцевими бенефіціарними власниками (контролерами) даного підприємства є громадянин США Джорж Рор, а також громадянин Австрії Моріс Табасінік.

Повне найменування юридичної особи: Товариство з обмеженою відповідальністю Веселе- Агро.

Скорочена назва: ТОВ «ВЕСЕЛЕ- АГРО».

Код ЄДРПОУ: 34973979.

Назва англійською: LLC "VESELE-AGRO".

Дата державної реєстрації: 29.03.2007р.

Розмір статутного капіталу: 1 000 000,00 грн.

Форма власності: Недержавна власність.

Види економічної діяльності за класифікатором КВЕД:

Основний:

01.11 Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур

Інші:

01.61 Допоміжна діяльність у рослинництві.

01.63 Післяурожайна діяльність.

01.64 Оброблення насіння для відтворення.

46.21 Оптова торгівля зерном, необробленим тютюном, насінням і кормами для тварин.

77.31 Надання в оренду сільськогосподарських машин і устаткування.

49.41 Вантажний автомобільний транспорт.

68.10 Купівля та продаж власного нерухомого майна.

Місцезнаходження юридичної особи: Україна, 45611, Волинська обл., Луцький р-н, село Веселе, вул. Торчинська, будинок 3.

Підприємство має класичну лінійно-функціональну структуру управління, яка представлена на рисунку 2.1. Специфіка роботи сільськогосподарського підприємства передбачає наявність ряду спеціалізованих підрозділів, зокрема токового господарства, агрономічного відділу, автотранспортного парку, відділів матеріально-технічного забезпечення, а також господарського відділу. Крім того, є традиційні підрозділи: адміністрація, відділ обліку та звітності, інженерний відділ. Основним органом управління ТОВ «Веселе-Агро» є збори його учасників.

Надалі проведено аналіз основних техніко-економічних показників господарської діяльності ТОВ «Веселе-Агро» за період 2020-2022 рр. (табл. 2.1), що свідчить про нестабільність роботи даного підприємства.

Бачимо, що вартість майна або сукупного капіталу даного підприємства суттєво збільшилася – у 1,8 рази до 2020 року. Найбільший приріст відбувся у 2022 році (на 41,8%). В той же час, вивчення балансу підприємства показало, що воно про-суті не має власного капіталу, адже цей показник має від'ємне значення, оскільки підприємство перебуває у власності іноземних інвеститорів. Станом на кінець 2022 року негативна сума власного капіталу становила 220584 тис грн.

Показник обсягу виробництва продукції в цілому за період збільшився на 27,9% і у 2022 році становив 242693 тис грн., хоча у 2021 року він зменшувався. Аналогічна ситуація склалася і щодо зміни показника чистого доходу від реалізації продукції, який в цілому збільшився на 18,4% і досяг значення 237701 тис грн, хоча також було допущено його незначне зниження у 2021 році – на 6,7% до 2020 року. Приємно, що відбулося загальне за період зростання суми валового прибутку підприємства – з 23341 тис. грн. у 2020 році до 76530 тис. грн. у 2022 році або загалом у 3,3 рази.

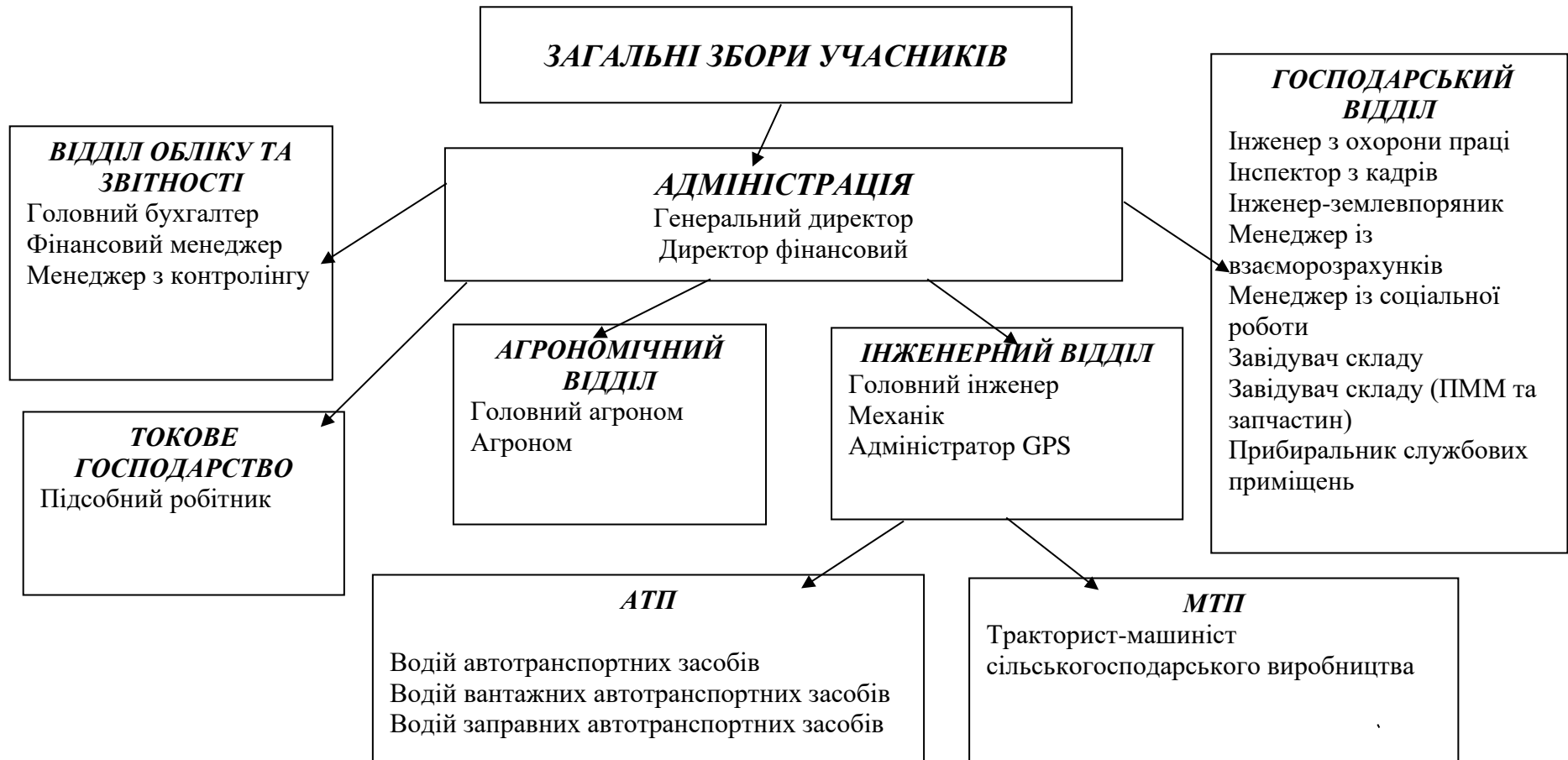

Рисунок 2.1. – Загальна організаційна структура управління ТОВ «Веселе-Агро»
(побудовано автором за даними підприємства)

Таблиця 2.1. – Основні показники економічної діяльності ТОВ «Веселе-Агро» за 2020-2022 роки

Показники	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення					
				2021 до 2020		2022 до 2021		2022 до 2020	
				абсол.	%	абсол.	%	абсол.	%
Валюта (актив або пасив) балансу на кінець періоду, тис. грн.	255173	323708	458929	68535	26,9	135221	41,8	203756	79,9
Власний капітал на кінець року, тис. грн.	-262568	-142758	-220584	119810	-45,6	-77826	54,5	41984	-16,0
Обсяг виробництва у відпускних цінах, тис. грн.	189685	183723	242693	-5962	-3,1	58970	32,1	53008	27,9
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	200725	187281	237701	-13444	-6,7	50420	26,9	36976	18,4
Валовий прибуток (збиток "-"), тис. грн.	23341	13642	76530	-9699	-41,6	62888	461,0	53189	227,9
Чистий прибуток (збиток "-"), тис. грн.	-20206	124651	-117658	144857	-716,9	-242309	-194,4	-97452	482,3
Рентабельність власного капіталу, %	7,7	-87,3	53,3	-95	-1234,6	141	-161,1	46	593,1
Рентабельність продажу, %	-10,1	66,6	-49,5	76,6	-761,2	-116,1	-174,4	-39	391,7
Рентабельність активів, %	-7,9	38,5	-25,6	46,4	-586,3	-64,1	-166,6	-18	223,8
Залишкова вартість основних фондів на кінець року, тис. грн.	60525	50128	84660	-10397	-17,2	34532	68,9	24135	39,9
Коефіцієнт зносу основних фондів на кін. року	0,72	0,74	0,71	0,026	3,7	0,0	-4,1	0	-0,5
Фондовіддача основних засобів, грн.	0,94	0,96	0,81	0,021	2,2	-0,2	-16,0	0	-14,2
Дебіторська заборгованість на кін. року, тис. грн.	73751	39924	42505	-33827	-45,9	2581,0	6,5	-31246	-42,4
Кредиторська заборгованість на кін. року, тис. грн.	356390	400130	576580	43740	12,3	176450	44,1	220190	61,8
Середньооблікова чисельність штатних працівників, осіб	39	37	36	-2	-5,1	-1,0	-2,7	-3	-7,7
Фонд оплати праці штатних працівників, тис. грн.	12958	17225	10546	4267	32,9	-6679,0	-38,8	-2412	-18,6
Середньомісячна заробітна плата одного штатного працівника, грн.	27688	38795	24412	11107	40,1	-14383,0	-37,1	-3276	-11,8

Примітка. Побудовано автором за даними Додатків А, Б, В.

Хоча також у 2021 році спостерігалось різке зменшення цього показника на 41,6%. Нестабільна робота підприємства, зокрема у період пандемії призвела до коливання й кінцевих результатів його роботи. Адже у 2020 році підприємство отримало чистий збиток у розмірі 20206 тис грн, але у наступному році за рахунок економії невиробничих витрат навіть при меншому обсязі виробництва і реалізації продукції забезпечило отримання чистого прибутку на суму 124651 тис грн. Але у наступному 2022 році внаслідок війни та нестабільної ситуації, навіть після збільшення виручки від реалізації підприємству не вдалося забезпечити прибуткову роботу, адже чистий збиток становив 117658 тис грн, тобто був майже у 6 разів більшим, ніж у 2020 році.

Колівання показників прибутку призвело до синхронного коливання й показників рентабельності, які мали негативні рівні у 2020 році та у 2022 році, коли підприємство працювало збитково. Тоді як у 2021 році рентабельність продажу становила 66,6%, а рентабельність активів – 38,5%. Також слід виділити, що рівні збитковості у 2022 році були значно вищими за аналогічні показники 2020 року.

Аналіз суми залишкової вартості основних фондів засвідчив її певне зменшення у 2021 році до попереднього на 17,2%, але ще більше зростання у 2022 році на 68,9%, що в цілому за період дозволило забезпечити зростання на 39,9%. До певних негативних моментів роботи слід також віднести збереження високого значення рівня зносу основних фондів, який був більшим за 70%, хоча незначно зменшувався. Також за аналізований період не відбувалося покращення показника фондівіддачі.

Вивчення динаміки показників розрахунків з дебіторами і кредиторами говорить про тенденцію до зменшення загальної суми дебіторської заборгованості даного підприємства з 73751 тис грн до 42505 тис грн, або на 42,4%. В той же час значним негативним результатом стало навпаки збільшення кредиторської заборгованості – з 356390 тис грн до 576580 тис грн, або у 1,6 рази. При цьому спостерігається доволі загрозливе з позицій забезпечення фінансової стійкості переважання у понад 13 разів кредиторської

заборгованості, що суттєво збільшує ризик неплатоспроможності даного підприємства.

З іншого боку, певним також негативним моментом у роботі даного підприємства стало поступове зменшення чисельності штатних працівників у 2021 році на 2 осіб, або 5,1% та ще на 1 особу у 2022 році, або на 2,7%. Тобто у 2022 році середня чисельність працівників даного підприємства становила лише 36 осіб. Разом з тим, певним негативним моментом у використанні персоналу даного підприємства стало зниження середньомісячної заробітної плати у 2022 році до 10546 грн, або на 38,8% до 2021 року та на 11,8% до рівня 2020 року.

Отже, за результатами виконаного аналізу основних економічних і фінансових показників господарської діяльності даного підприємства чітко прослідковується висновок, що у 2021 році воно навіть при зменшенні обсягів виробництва і реалізації продукції отримало чистий прибуток, а у 2020 році та у 2022 році, коли навіть було зростання цих показників діяльність бізнесу була збитковою. Також слід звернути увагу на погіршенні ситуації щодо стану розрахунків з дебіторами і кредиторами, що може призвести до навіть до неплатоспроможності у випадку відсутності належного фінансування з боку власників даного бізнесу. Важливо звернути увагу на низькому рівні заробітної плати, зокрема їх зниженні у 2022 році, що не мотивує працівників до підвищення ефективності роботи.

2.2. Аналіз часткових показників ефективності господарської діяльності підприємства

З метою проведення докладнішого економічного аналізу стану основних фондів даного підприємства та їх руху протягом 2020-2022 років у таблиці 2.2 представлено розрахунок відповідних показників зміни і аналітичних коефіцієнтів.

Таблиця 2.2. – Аналіз технічного стану та руху основних засобів ТОВ «Веселе-Агро» у 2020-2022 роках

Показник	2020 рік	2021 рік	Абс. відх. 2021 до 2020	2022 рік	Абс. відх. 2022 до 2021	Абс. відх. 2022 до 2020
1. Вартість основних засобів на початок періоду, тис. грн.	197478	213902,0	16424,0	195285	-18617,0	-2193
2. Вартість поступивших основних засобів, тис.грн.	41450,0	2397	-39053	149781	147384	108331
3. Вартість вибулих основних засобів, тис.грн.	25026	21014	-4012	49883	28869	24857
4. Вартість основних засобів на кінець періоду, тис.грн.	213902	195285,0	-18617	295183	99898	81281
5. Сума зносу основних фондів, тис.грн.	153377	145157	-8220	210523	65366	57146,0
Коефіцієнт оновлення (п2/п4)	0,19	0,01	-0,18	0,51	0,50	0,31
Коефіцієнт вибуття (п3/п1)	0,13	0,10	-0,03	0,26	0,16	0,13
Коефіцієнт приросту ((п2 - п3) / п1)	0,083	-0,087	-0,17	0,512	0,60	0,43
Коефіцієнт зносу (п5/п4)	0,72	0,74	0,03	0,71	-0,03	0,00
Коефіцієнт придатності ((п4-п5)/п4)	0,28	0,26	-0,03	0,29	0,03	0,00

Примітка. Побудовано автором за даними Додатків А, В.

Як бачимо з таблиці 2.2, у 2021 році вартість основних фондів на кінець періоду навіть зменшилася на 18617 тис грн і становила 195285 тис грн. Це відбулося за рахунок того, що вартість вибулих основних фондів (21014 тис грн) була майже у 10 разів більшою, ніж вартість введених фондів (21014 тис грн). Відповідно й коефіцієнт оновлення у 2021 році був мінімальним – 1%. У 2022 році навпаки підприємство забезпечило збільшення як суми введених основних фондів (149781 тис грн), так і суми вибулих основних фондів (49883 тис грн), що дозволило в кінцевому підсумку досягнути найвищого значення вартості цих фондів на кінець звітного періоду (295183 тис грн). Це відбулося за рахунок того, що коефіцієнт оновлення у цьому році досягнув 51%.

Наочне вивчення тенденцій зміни вартості основних фондів за рахунок їх введення і вибуття представлено на рисунку 2.2.

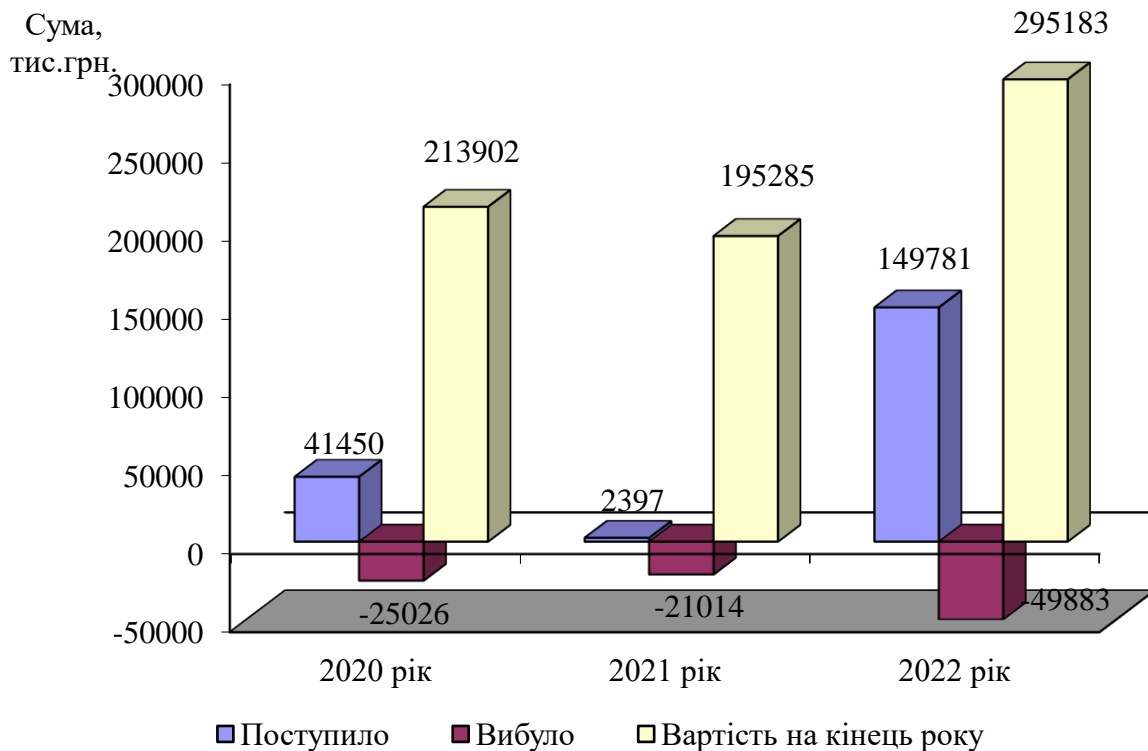

Рисунок 2.2. – Аналіз руху основних засобів ТОВ «Веселе-Агро» за 2020-2022 рр. (побудовано автором)

На основі рисунку також підтверджується, що найбільша інтенсивність оновлення і вибуття основних фондів відбувалася у 2022 році.

Підвищення коефіцієнту оновлення у 2022 році до 51% та коефіцієнту приросту до 51,2% свідчить про позитивну динаміку накопичення основних фондів для забезпечення подальшого зростання обсягів виробництва і реалізації продукції. В той же час, вивчення показників зносу і придатності основних фондів говорить, що навіть такі суми і темпи оновлення основних фондів є недостатніми для даного підприємства. Адже коефіцієнт придатності на кінець звітного періоду становив лише 29%.

За період 2020-2022 років проходило загальне збільшення й коефіцієнта зносу (спрацювання) основних фондів – у 2020 році він становив 72 %, а у 2022 році практично не змінився і склав 71%. Це свідчить про те, що частка

обладнання, транспортних засобів, інвентарю та інструментів, придатних для експлуатації є дуже малою. Про це говорить і той факт, що коефіцієнт придатності основних фондів до експлуатації у 2020-2022 роках не перевищував 30%. Це говорить про те, що підприємству потрібно більш інтенсивніше вводити в дію нові фонди і потужності, адже існуючі вже майже спрацьовані і це дуже негативно впливає на діяльність даного підприємства.

Отже, підприємству важливо надалі розробити політику технічного переозброєння для забезпечення більших темпів оновлення основних фондів.

На наступному етапі даного аналізу на основі методичних підходів проаналізуємо забезпеченість підприємства основними фондами. «Вона характеризується такими узагальнюючими показниками:

1) фондоозброєність. Відображає ступінь озброєності фондами одного робітника і показує, яка частка загальної вартості основних фондів підприємства припадає на одного середньо облікового працівника:

$$\Phi_{озбр} = \frac{\overline{ОФ}}{\overline{Ч}}, \quad (2.1)$$

де: $\overline{ОФ}$ - середньорічна вартість основних фондів;

$\overline{Ч}$ - середньо облікова чисельність працюючих.

2) технічна озброєність праці:

$$T_{озбр} = \frac{\overline{ОФ_{акт}}}{\overline{Ч}}, \quad (2.2)$$

де: $\overline{ОФ_{акт}}$ - середньорічна вартість активної частини основних фондів.

3) Енергоозброєність праці:

$$E_{озбр} = \frac{E}{\overline{Ч}}, \quad (2.3)$$

де: E - кількість використовуваної енергії на виробничі потреби» [27].

Дані показники і їх тенденції подані в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3. – Аналіз забезпеченості ТОВ «Веселе-Агро» основними засобами протягом 2020-2022 рр.

Показник	Значення показників			Абсолютне відхилення	
	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2021 від 2020	2022 від 2020
Середньорічна вартість, тис. грн.					
- основних фондів	213902	195285	295183	-18617	81281
- активної частини	125148	113469	194069	-11679	68921
Середньооблікова чисельність працюючих, осіб.	39	37	36	-2	-3
Спожито електроенергії, тис.кВт.г.	736	758	831	22	95
Фондоозброєність, грн./чол.	5484,7	5278,0	8199,5	-206,7	2714,9
Технічна озброєність, грн./чол.	3208,9	3066,7	5390,8	-142,2	2181,9
Енергоозброєність, тис.кВт.г./чол.	18,9	20,5	23,1	1,6	4,2

Примітка. Побудовано автором за даними Додатків А, Б, В.

Як видно з даної таблиці, лише починаючи з 2022 року спостерігається позитивний приріст середньорічної вартості основних фондів. Так у 2022 році порівняно з 2020 вона підвищилась на 81281 тис. грн., а в 2021 році порівняно з 2020 роком навпаки знизилася – на 18617 тис. грн. Подібні тенденції спостерігалися і щодо зміни активної частини основних фондів.

Тому закономірно, що за цей же період підвищилась кількість спожитої підприємством електроенергії (у 2022 році порівняно з 2020 роком було спожито на 95 тис. кВт.г більше, а у 2021 році порівно з 2020 роком – на 22 тис. кВт.г., оскільки обсяги виробництва продукції у натуральному виразі у 2022 році були більшими ніж у 2021 році.

На фоні нестабільної зміни середньорічної вартості основних фондів спостерігається нестабільна зміна фондоозброєності праці. Причиною цього є те, що темпи приросту основних фондів випереджають темпи росту середньооблікової чисельності штатних працівників підприємства. Так, у 2022 році кількість працівників у порівнянні з 2020 роком зменшилася на 3 чол., а у 2021 році до 2020 року зменшилась – на 2 чол. Радуює і той факт, що починаючи у 2022 року відбулося різке збільшення технічної озброєності праці. Так у 2021 році, порівняно з 2021 роком вона дещо зменшилася на 142,2 тис.грн., а у 2022 році значно зросла – на 2181,9 тис. грн. Це говорить про те, що активна частина основних фондів використовується раціонально. Позитивним моментом є також порівняно значне щорічне зростання за аналізований період енергоозброєності з 18,9 тис. кВт.г до 23,1 тис. кВт.г., або на 22,3%.

Одним із важливих показників ефективності використання матеріальних ресурсів для підприємств є прибуток на одиницю суми матеріальних витрат. Збільшення його рівня загалом позитивно характеризує роботу підприємства. Під час аналізу необхідно вивчити динаміку цього показника, або при можливості й виконання плану по його рівню, а також доцільно провести порівняння впливу основних факторів на зміну його величини.

Виходячи з методичних підходів Г. Савицької до побудови таких факторних моделей для цього можна використовувати наступні «факторні моделі для оцінки впливу факторів на зміну суми прибутку на одиницю матеріальних витрат:

$$\frac{\Pi}{MB} = \frac{\Pi}{B} \times \frac{B}{ТП} \times \frac{ТП}{MB}, \text{ або} \quad (2.4)$$

$$\frac{\Pi}{MB} = \frac{\Pi}{B} \times \frac{B}{ТП} : \frac{MB}{ТП}, \text{ або} \quad \Pi_{MB} = P_{\Pi} * ДВ / ММ \quad (2.5)$$

$$\frac{\Pi}{Дв \times MB} = \frac{\Pi}{B} \cdot \frac{MB \times Дв}{B}, \quad (2.6)$$

де Π/MB - прибуток на одиницю матеріальних витрат (Π_{MB});

Π/B – рентабельність продажу (P_{Π});

$B/ТП$ – питома вага виручки в загальному обсязі випуску товарної продукції ($Дв$);

$ТП/MB$ – матеріаловіддача;

$MB/МП$ – матеріаломісткість (MM);

$MB \times Дв$ - матеріальні витрати в ціні реалізованої продукції» [27].

Для здійснення розрахунку впливу цих факторів за моделлю (2.5) використаємо метод ланцюгових підстановок даних.

На основі початкових даних і проведених розрахунків, які подано у таблиці 2.4, можна зробити висновок, що на підприємстві у 2021 році відбулося зниження ефективності використання матеріальних ресурсів, коли валовий прибуток на 1 грн. матеріальних витрат знизився на 0,27 грн., що відбулося переважно за рахунок негативного впливу зниження рентабельності продажу, який переважив позитивний вклад зміни структури продукції і, особливо, матеріаломісткості.

У наступному 2022 році з подальшим зростанням на підприємстві валового прибутку від реалізації продукції та зростанням загальної суми матеріальних витрат у в'язку із наступним збільшенням обсягів виробництва, відбулося значне збільшення прибутку на 1 грн. матеріальних витрат за рахунок того, що негативний вплив зменшення рентабельності продажу не перевищив позитивний вплив зниження матеріаломісткості продукції. Відповідно, якщо розглядати загалом звітний період 2020-2022 рр., то тут також можна зробити аналогічні висновки про провідну роль зниження матеріаломісткості у забезпечення зростання прибутку на 1 грн матеріальних витрат даного підприємства.

Отже, за підсумками проведено аналізу ефективності використання матеріальних ресурсів, можна зробити висновок, що незважаючи на ряд позитивних тенденцій зростання обсягів виробництва та реалізації продукції у 2021 році не відбувалося зниження матеріаломісткості.

Таблиця 2.4. – Факторний аналіз прибутку на гривню матеріальних витрат ТОВ «Веселе-Агро» за 2020-2022 рр.

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Абсол. відхилення		
				2021 / 2020	2022 / 2021	2022 / 2020
Чиста виручка від реалізації продукції, тис.грн. (В)	200725	187281	237701	-13444	50420	36976
Валовий прибуток від реалізації продукції, тис.грн. (П)	23341	13642	76530	-9699	62888	53189
Процент маржинального доходу у чистій виручці, % (П/В)	0,116	0,073	0,322	-0,043	0,249	0,206
Матеріальні витрати на виробництво продукції, тис.грн. (МВ)	44097	52656	56829	8559	4173	12732
Питома вага виручки у вартості виробленої продукції, % (В/ТП)	1,058	1,019	0,979	-0,039	-0,040	-0,079
Матеріальні витрати у вартості реалізованої продукції, % (МВ/В)	0,220	0,281	0,239	0,061	-0,042	0,019
Обсяг виробництва продукції в діючих оптових цінах, тис.грн. (ТП)	189685	183723	242693	-5962,5	58970,1	53007,6
Матеріаломісткість, грн. (МВ/ТП)	0,232	0,287	0,234	0,054	-0,052	0,002
Прибуток на 1 грн. матеріальних витрат, грн. (П/МВ)	0,529	0,259	1,347	-0,270	1,088	0,817
Загальна зміна валового прибутку на 1 грн. матеріальних витрат за рахунок:						
рентабельності продажу				-0,529	-0,259	-0,529
структури продукції				0,00002	-0,00009	-0,00010
матеріаломісткості				0,259	1,347	1,347

Примітка. Побудовано автором за даними Додатків А, Б, В.

До того ж у 2020-2021 роках відбулося навіть зростання цього показника (матеріальні витрати зростали дещо більшими темпами ніж обсяги виробництва). Як певний негатив можна також відмітити різке зниження

прибутку в розрахунку на 1 грн. матеріальних витрат у 2021 році, але тут також слід відмітити й зростання цього показника у наступному 2022 році. Для подолання цих негативних моментів нашому підприємству необхідно розробити довгострокову стратегію зниження матеріаломісткості.

Велике значення для оцінки ефективності використання трудових ресурсів або персоналу підприємства в умовах ринкової економіки має показник рентабельності персоналу (відношення прибутку до середньорічної чисельності промислово-виробничого персоналу). На основі методичних підходів Г. Савицької можна припустити, що «прибуток залежить від рентабельності продажу, коефіцієнту оборотності капіталу і суми функціонуючого капіталу, факторну модель даного показника можна представити таким чином:

$$\frac{\Pi}{\text{ЧР}} = \frac{\Pi}{B} \cdot \frac{B}{K} \cdot \frac{K}{\text{ЧР}}, \quad (2.7)$$

або

$$\frac{\Pi}{\text{ЧР}} = \frac{\Pi}{B} \cdot \frac{B}{\text{ТП}} \cdot \frac{\text{ТП}}{\text{ЧР}} \quad (2.8)$$

де Π – валовий прибуток від реалізації продукції;

ЧР – середньооблікова чисельність працівників;

ТП – вартість виробленої товарної продукції в діючих цінах;

$\frac{\Pi}{\text{ЧР}}$ - рентабельність персоналу;

$\frac{\Pi}{B}$ - рентабельність продажу;

$\frac{K}{\text{ЧР}}$ - капіталоозброєність праці;

$\frac{B}{\text{ТП}}$ - доля виручки у вартості виробленої продукції;

$\frac{\text{ТП}}{\text{ЧР}}$ - середньорічний виробіток продукції на одного працівника в діючих

цінах» [27].

Отже, за першою моделлю можна визначити, як змінився прибуток в розрахунку на одного працівника даного підприємства, зокрема за рахунок зміни рівня рентабельності продажу, а також коефіцієнтів оборотності капіталу і капіталоозброєності праці. Вихідні дані і результати розрахунку прибутку на одного працівника на ТОВ «Веселе-Агро» за 2020-2022 роки представлено у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5. – Дані і підсумки факторного аналізу рентабельності персоналу ТОВ «Веселе-Агро» за 2020-2022 рр.

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Абсол. відхилення		
				2021 / 2020	2022 / 2021	2022 / 2020
Валовий прибуток від реалізації продукції, тис.грн.	23341	13642	76530	-9699	62888	74859
Середньооблікова чисельність працівників, чол.	39	37	36	-2	-1	-3
Чиста виручка від реалізації продукції, тис.грн.	200725	187281	237701	-13444	50420	36976,0
Обсяг товарної продукції у діючих цінах, тис.грн.	189685	183723	242693	-5962,5	58970,1	53007,6
Питома вага чистої виручки у вартості товарної продукції, %	105,8	101,9	97,9	-3,9	-4,0	-7,9
Середньорічна сума капіталу, тис.грн.	255173	323708	458929	68535	135221	203756,0
Прибуток на одного працівника, тис.грн.	598,49	368,703	2125,833	-229,78	1757,13	1527,346
Рентабельність продукції, %	12,31	7,43	31,53	-4,88	24,11	19,23
Рентабельність продажу, %	11,63	7,28	32,20	-4,34	24,91	20,57
Коефіцієнт оборотності капіталу	0,79	0,58	0,52	-0,21	-0,06	-0,27
Сума капіталу на одного працівника, тис.грн.	6542,90	8748,86	12748,03	2205,97	3999,16	6205,13
Середньорічний виробіток робітника в діючих цінах, тис.грн.	4863,72	4965,48	6741,46	101,76	1775,99	1877,74
Загальна зміна валового прибутку на 1 працівника, тис.грн.				-229,78	1757,13	1527,35
в тому числі за рахунок:						
рентабельності продажу				-223,58	1260,84	1058,54
оборотності капіталу				-99,18	-170,70	-566,03
капіталоозброєності				92,96	666,83	1034,66

Примітка. Побудовано автором за даними Додатків А, Б, В.

Вони показують, що на підприємстві за 2020-2022 рр. цей показник загалом збільшився на 1527,35 тис. грн., в тому числі за рахунок зміни:

- рентабельності продажу на + 1058,54 тис. грн.
- оборотності капіталу на - 566,03 тис. грн.
- капіталоозброєності на + 1034,66 тис. грн.

Всього: + 1527,35 тис. грн.

Тобто, позитивний вплив на загальну зміну показника мали два фактори і особливо зростання рентабельності продажу та капіталоозброєності. Аналогічні розрахунки детальніше за період 2020-2021 рр. та за 2021-2022 рр., результати яких представлені у таблиці 2.5 також показують, що у 2020-2021 рр. відбулося загальне зменшення прибутку в розрахунку на одного працівника на 229,78 тис. грн. за рахунок переважання негативного впливу зростання рентабельності продажу та оборотності капіталу, які перевищили позитивний вплив від зростання капіталоозброєності.

А за 2021-2022 рр. вже спостерігається зростання валового прибутку на 1 працівника на 1757,13 тис. грн., що відбулося за рахунок переважання позитивного впливу зміни рентабельності продажу і капіталоозброєності, який перевищив негативний вплив від зміни оборотності капіталу.

Отже, слід відмітити загалом позитивну тенденцію до підвищення ефективності використання персоналу підприємства за увесь аналогізований період.

Щодо окремих часткових показників ефективності господарської діяльності даного підприємства, то можна говорити про певне зниження ефективності у 2021 році, але забезпечення загального зростання за увесь аналізований період.

2.3. Узагальнююча оцінка ефективності господарської діяльності підприємства

На початковому етапі важливо вивчити особливості формування абсолютних узагальнюючих показників ефективності роботи підприємства, до яких відносять показники фінансових результатів – валового, операційного, чистого прибутків, а також прибутків від іншої та фінансової діяльності, що подані у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6. – Динаміка фінансових результатів господарської діяльності ТОВ «Веселе-Агро» за сферами за 2020-2022 рр.

Показники	Звітний період			Відхилення, +, -		
	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2021 до 2020	2022 до 2021	2022 до 2020
Валовий прибуток (збиток)	5106	6819	8560	1713	1741	3454
Операційний прибуток (збиток)	72646	113723	34800	41077	-78923	-37846
Результат від фінансової діяльності	-92852	10928	-152458	103780	-163386	-59606
Результат від іншої діяльності	0	0	0	0	0	0
Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування	-20206	124651	-117658	144857	-242309	-97452
Чистий прибуток	5106	6819	8560	1713	1741	3454

Примітка. Побудовано автором за даними Додатків А і Б.

Як бачимо з таблиці, стабільне зростання серед усіх показників прибутку протягом усього аналізованого періоду демонстрував тільки показники валового прибутку, який збільшився з 5106 тис грн до 8560 тис грн, або у 1,7 рази. Натомість показник операційного і чистого прибутку були негативними і погіршилися загалом за перерід відповідно у 2 рази та у 6 разів. Тобто не можна

говорити про ефективність роботи підприємства на основі аналізу зміни фінансових результатів.

На наступному етапі було проведено аналіз відносного показника ефективності господарювання – рентабельності витрат в цілому по підприємству, який подібно до класичного показника рентабельності обчислюється як відношення чистого прибутку (П) до суми змінних витрат (ЗВ) та суми умовно-постійних витрат (ПВ) підприємства згідно форми №2 «Звіту про фінансові результати».

$$R_u = \frac{П}{ЗВ + ПВ} \quad (2.9)$$

Аналіз зміни даного показника проводитимемо за методом ланцюгових підстановок за період 2021-2022 рр. (табл. 2.7).

Таблиця 2.7. – Розрахунок впливу чинників першого рівня на зміну рівня рентабельності витрат в цілому по ТОВ «Веселе-Агро» за 2021-2022 рр.

Показник	Умови розрахунку			Порядок розрахунку	Рівень рентабельності %.
	Чистий прибуток, тис.грн. (П)	Сума змінних витрат, тис.грн. (ЗВ)	Сума умовно-постійних витрат, тис.грн. (ПВ)		
2021 рік	124651	173639	69342	П21/(ЗВ21+ПВ21)	51,30
Умовн.1	-117658	173639	69342	П22/(ЗВ21+ПВ21)	-48,42
Умовн.2	-117658	161171	69342	П22/(ЗВ22+ПВ21)	-51,04
2022 рік	-117658	161171	212299	П22/(ЗВ22+ПВ22)	-31,50

Примітка. Побудовано автором.

1. Зміна рівня рентабельності витрат господарської діяльності за рахунок зміни величини чистого прибутку:

$$\Delta R_{\Pi} = R_{\text{умовн.1}} - R_{2021} = -48,42\% - 51,30\% = -99,72\%. \quad (2.10)$$

2. Зміна рівня рентабельності за рахунок зміни загальної суми змінних витрат:

$$\Delta R_{\text{ЗВ}} = R_{\text{умовн.2}} - R_{\text{умовн.1}} = -51,04\% - (-48,42\%) = -2,62\% \quad (2.11)$$

3. Зміна рівня рентабельності за рахунок зміни загальної суми постійних витрат:

$$\Delta R_{\text{ПВ}} = R_{2022} - R_{\text{умовн.2}} = -31,50\% - (-51,04\%) = +19,54\% \quad (2.12)$$

4. Загальна зміна рівня рентабельності сукупних витрат підприємства буде становити:

$$\Delta R_{\text{В}} = R_{2022} - R_{2021} = -31,50\% - 51,30\% = -82,80\%. \quad (2.13)$$

Той же результат можна отримати як суму змін за рахунок впливу кожного чинника:

$$\Delta R = -99,72\% - 2,62\% + 19,54\% = -82,80\% \quad (2.14)$$

За результатами проведеного нами аналізу можна зробити наступні висновки:

1. Жоден з факторів не мав визначального позитивного впливу на зміну рентабельності загальних витрат діяльності, що призвело до зменшення цього показника за аналізований період. При зменшенні величини прибутку на 242707 тис.грн. рівень рентабельності зменшився на 2,35 %.

За рахунок зменшення загальної суми змінних витрат на 12468 тис.грн. рівень рентабельності зменшився на 2,62%.

Збільшення загальної суми умовно-постійних витрат на 142957 тис.грн. також дало позитивний результат – 19,54 %.

В результаті загальна негативна зміна рівня рентабельності сукупних витрат підприємства в 2022 р. в порівнянні з 2021 р. склала 82,80%. Тобто з кожної гривні вартості змінних і постійних витрат, підприємство у 2022 році стало одержувати прибутку на 82,80 коп. менше в порівнянні з попереднім роком.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У представленій кваліфікаційній роботі подано узагальнення отриманих результатів аналізу та оцінки, а також пропозиції щодо підвищення ефективності господарської діяльності на прикладі сільськогосподарського підприємства ТОВ «Веселе-Агро», що дозволило представити ряд висновків:

1. Можливість ефективно вирішувати усі поставлені господарські завдання і проблеми, є однією з конкретних цілей будь якого підприємства. Саме результативність є однією з характеристик успішного розвитку та функціонування підприємств. Головною ознакою є послідовне вирішення ти х чи інших завдань в процесі виробництва.

2. Виявлено, що саму ж ефективність діяльності підприємств можна оцінити за допомогою ефективності використання ресурсного потенціалу, який включає в себе: земельні ресурси, трудові ресурси, матеріально-технічне оснащення, особливості роботи наявного того чи іншого виду засобів праці. Проведено дослідження ряду думок провідних вчених., щодо трактування поняття «ефективності господарської діяльності», визначено, що єдиної думки практично не існує, адже кожен з них під ефективністю розуміє сукупність різних факторів, як зовнішнього так і внутрішнього середовища.

3. Визначено, що ефективність передбачає найперше отримання позитивного результату кінцевого узагальнюючого показника, або ряду показників, на основі яких вона і визначається. На жаль в нинішніх умовах господарювання в період війни, значна частина підприємств працює збитково, і тому тут варто звернути увагу як правильно визначати ефективність. На даний час є необхідність в тому, щоб оцінити показники результативності господарської діяльності, поруч з показниками ефективності.

4. Результати аналізу основних показників господарської діяльності ТОВ «Веселе-Агро» за останні три роки показали, що воно працювало нестабільно і в окремі періоди збитково. Але у 2021 році, незважаючи на зменшення обороту з виробництва і реалізації продукції, підприємству вдалося отримати значний

прибуток. Слід звернути увагу, що підприємству важливо оновити обладнання, адже близько 70% є фізично зношеним. Також важливо вдосконалити процес розрахунків з дебіторами і кредиторами, щоб збалансувати показники дебіторської та кредиторської заборгованостей.

5. Вивчення часткових показників ефективності господарської діяльності підприємства говорить про поступове збільшення вартості основних фондів підприємства, зростання показників технічної озброєності персоналу, нестабільну ситуацію щодо використання матеріальних ресурсів, зниження показників рентабельності персоналу тощо.

6. Узагальнююча оцінка ефективності господарської діяльності компанії показали, що через збиткову роботу у 2022 році підприємство отримало негативні зміни практично усіх узагальнюючих показників ефективності та продуктивності сільськогосподарського виробництва. Відповідно й зниження показників рентабельності загалом пов'язано із отриманням негативного результату

У цей неспокійний для економіки України період життєздатність багатьох сільськогосподарських компаній залежить від їх комерційної ефективності. Величезний обсяг даних, які вони генерують, - це можливість перетворити цю інформацію на знання, які допоможуть їм знайти більш ефективні та конкурентоспроможні комерційні рішення.

Для підвищення ефективності господарської діяльності ТОВ «Веселе-Агро» доцільно звернути увагу на застосування сучасних досліджень іспанських вчених з Університету Оберта де Каталонії (UOC), які реалізують проект з розробки комплексної методології, заснованої на використанні штучного інтелекту та інструментів бізнес-аналітики для покращення процесів прийняття комерційних рішень малими і середніми сільськогосподарськими підприємствами. Адже сьогодні компанії можуть накопичувати достатньо даних, щоб мати змогу надалі приймати більш прораховані комерційні рішення, ніж вони приймають зазвичай.

Для цього важливо персоналізувати свою комерційну структуру та пов'язати її з цифровими технологіями та економіко-математичними методами та господарськими процесами, що стане ключем до формування сучасної цифрової аналітичної та управлінської бізнес-моделі прийняття рішень на усіх етапах ланцюга створення доданої вартості у сфері сільськогосподарського виробництва, зокрема у рослинництві починаючи від підготовки посівних площ, здійснення посівних робіт, догляду за культурами, збору уражаю, його первинної обробки, зберігання, збуту, отримання та розподілу коштів. На усіх цих етапах можна сформувати бізнес-моделі підтримки прийняття управлінських рішень шляхом запровадження інтелекту аналітики, що може суттєво скоротити витрати та може стати відмінним фактором підвищення ефективності господарської діяльності і для ТОВ «Веселе-Агро».

Метою даної системи буде розробка та експлуатація адаптованої до специфіки ТОВ «Веселе-Агро» відкритої системи, яка допомагатиме мінімізувати суб'єктивні змінні, які спотворюють процес прийняття комерційних рішень, отже, надаючи йому більшої строгості та аналітичної послідовності.

Адже у діловому світі управлінці традиційно працюють дуже інтуїтивно та несистематично, довіряючи більшу частину процесу прийняття рішень власним комунікаційним навичкам і мистецтву продавців. Цей емоційно заснований на відносинах підхід до прийняття рішень дуже важко адаптувати з хорошими результатами в бізнес-моделі, в яких процес прийняття рішень був би професіоналізований і систематизований. До того не завжди управлінці різних рівнів, наприклад агрономи можуть швидко проаналізувати увесь потік інформації з різних навіть доступних джерел, зокрема по погодні умови, ситуацію на світових ринках, перспективи розвитку галузей і регіонів тощо.

В той же час обробка великих масивів даних потребує використання елементів штучного інтелекту та сучасних цифрових інформаційних систем і технологій. Тут важливо правильно реалізувати технічну сторону проекту, використовуючи переваги сучасних цифрових рішень у дослідженні та передачі

аналітики даних і інтелектуальних алгоритмів. Тобто постає завдання забезпечення підтримки процесу оцифрування сільськогосподарських підприємств. Зокрема, це передбачає аналіз величезної кількості даних, створених їхніми платформами електронної комерції, і, на основі результатів, розробку інтелектуальних алгоритмів, які дозволять допомогти їм краще охопити свій ринок потенційних клієнтів, оптимізувати процеси цифрового маркетингу та ефективно адаптувати свої пропозиції до конкретних потреб цільового ринку.

«Дані про білінг, міжнародну торгівлю, інтернет-трафік і сегментацію клієнтів будуть співвідноситись із заздалегідь визначеними алгоритмами, які допомагають досягти більшої точності в прийнятті рішень, щоб робота відділів продажів була більш ефективною та менш інтуїтивною. Щоб досягти цього, система поєднує різні передові наукові методології, такі як статистичні методи, методи машинного навчання та інтелектуальні алгоритми. Адже інтеграція цих методологій дозволяє інтелектуально оцифрувати такий сектор, як сільське господарство, надаючи йому необхідні інструменти, щоб стати більш конкурентоспроможним зараз і в майбутньому, особливо коли такі події, як COVID-19 і війна змінили звички споживачів» [36].

Управління та реалізація процесу прийняття рішень на ТОВ «Веселе-Агро» має включати організацію та роботу для підвищення економічної ефективності бізнесу та отримання максимального прибутку. Саме перехід до реалізації стратегії Інтегрованого управління ефективністю дозволить ТОВ «Веселе-Агро» оптимізувати внутрішні бізнес-процеси, а також забезпечити отримання зовнішніх даних про ринкові ціни, сільськогосподарську політику та економічні інститути для цілей оренди, кредиту та позик.

Інтегроване управління ефективністю бізнесу – це узагальнений термін для різних процесів, методів управління або стратегій, які використовуються для підвищення продуктивності та прибутковості агровиробника. Він включає науки про ґрунти, рослини та тварин для отримання інформації про ґрунти; насіння і добрива; методи боротьби з бур'янами, комахами або шкідниками та

хворобами; раціони і розведення; сільськогосподарська техніка для сушіння врожаю, сільськогосподарська техніка та будівлі; системи зрошення, дренажу та боротьби з ерозією; розуміння психології та соціології.

Використання концепції Інтегрованого управління ефективністю на ТОВ «Веселе-Агро» дозволить прискорити прийняття рішень, об'єднуючи інформацію з фізичних, біологічних і соціальних наук. Управління ефективністю ТОВ «Веселе-Агро» дозволити проводити додаткові дослідження та розробки, розширюючи ринкові можливості; покращувати транспортні засоби, полегшувати постачання та покращувати управління природними ресурсами, заохочуючи охорону навколишнього середовища та відкриваючи ширший простір для прийняття рішень та управлінського вибору в сільськогосподарському секторі.

Інтегроване управління ефективністю на ТОВ «Веселе-Агро» передбачатиме залучення додаткового капіталу, землі та людських ресурсів; технологічних додатків; соціальних і політичних домовленостей. Підприємство має знайти додаткові кошти для придбання сучасного обладнання і техніки, підвищення рівня освіти та навчання, що дозволить компанії підвищити ефективність управління та підвищити продуктивність.

Зокрема, оновлення техніки та використання нових методів підвищення врожайності сільськогосподарських культур передбачатиме забезпечення на підприємстві ефективного управління сільськогосподарськими культурами; дослідження полів, сезонних ґрунтів та сівоzmіни; створення належних систем поливу та водовідведення. Можливі заходи щодо підвищення врожайності, виробництва рослинництва та прибутку ТОВ «Веселе-Агро» включають: ефективне планування підготовки землі, посадки та збирання врожаю; використання ранньостиглих сортів культур, посівів і розсадних робіт на інтенсивних землях шляхом багаторазового посіву; вибір методів боротьби з хворобами, комахами та бур'янами; ефективне використання зрошення та добрив тощо.

ТОВ «Веселе-Агро» розвивається одночасно в різних напрямках. Однак його основна увага в майбутньому має бути спрямована на використання сільськогосподарських технологій для підвищення врожайності завдяки кращому плануванню та розумнішому управлінню. Пропагуючи більш ефективні та стійкі методи ведення сільського господарства, передові технології в сільському господарстві допоможуть підприємству процвітати в сучасному агробізнесі. Перевірені часом практики, такі як сівозміна та нові сільськогосподарські технології, такі як моніторинг урожайності поля за допомогою техніки та супутникових зображень або спеціального програмного забезпечення для сільського господарства, будуть і надалі сприяти життєздатності сільського господарства.

В той же час, впровадження розумних сільськогосподарських технологій буде вигідним для ТОВ «Веселе-Агро», адже завдяки їх використанню для оптимізації та автоматизації сільськогосподарських операцій і польових робіт спеціалісти компанії тепер можуть заощадити значну кількість часу та зусиль. Можна запропонувати ряд ключових заходів, реалізація яких допоможе ТОВ «Веселе-Агро» підвищення ефективності господарської діяльності за рахунок використання прогресивних сільськогосподарських технологій:

- запровадження економних сучасних технологій для використання меншої кількості води, добрив, пестицидів та інших ресурсів дозволить сільськогосподарському виробнику скоротити витрати та зберегти більшу частину прибутку;

- запобігаючи або різко зменшуючи кількість хімічних стоків у водні шляхи, підприємство зменшить вплив сільського господарства на навколишнє середовище та зробить кроки до більшої стійкості;

- за рахунок підвищення врожайності сільськогосподарських культур при зниженні трудомісткості будуть отримані більші обсяги врожаю;

- спрощення для агрономів та інших сільськогосподарських працівників спілкування та координації діяльності за допомогою мобільних пристроїв, програм або веб-ресурсів;

- зниження бар'єрів для доступу до сільськогосподарського страхування та фінансових послуг, а також до ринкових і технологічних даних;

- пом'якшення збитків, які можуть бути завдані шкідниками, стихійними лихами та поганою погодою в сільському господарстві за допомогою доступних, постійно активних систем сільськогосподарського моніторингу;

- збільшення прибутку господарства завдяки покращенню якості продукції та посиленню контролю якості;

- своєчасне виявлення дефіциту поживних речовин у рослин та повідомлення керівництва та агрономів про тип і кількість добрив та інші необхідні зміни;

- здатність передбачати потенційні проблеми в господарстві шляхом візуалізації виробничих моделей і тенденцій, отриманих з аналізу поточних і історичних сільськогосподарських даних. Адже, оцінюючи загальну врожайність, сільськогосподарські виробники можуть точно скласти бюджет на наступний вегетаційний сезон і краще підготуватися до надзвичайних ситуацій.

Перехід ТОВ «Веселе-Агро» до точного землеробства дозволить йому забезпечити більше контролю над своїми операціями, роблячи їх більш ефективними, продуктивними та прибутковими. За допомогою машин із наведенням GPS і технології дистанційного зондування працівники підприємства можуть збирати дані з різних полів у режимі реального часу, відстежувати закономірності росту культур, а також завчасно виявляти проблеми, дозволяючи їм вживати коригувальні дії.

ТОВ «Веселе-Агро» може значно скоротити витрати за допомогою точного землеробства та досягти кращої якості, врожайності та виробництва. Підсумовуючи, точне землеробство пропонує великі переваги для даного підприємства, і це технологія, яку даний виробник повинен розглянути щодо впровадження у своєму господарстві. Для ТОВ «Веселе-Агро» важливо зробити швидкий стрибок від розумного землеробства (так званого Agriculture 3.0) до підключеного землеробства (так званого Agriculture 4.0), що передбачає перехід до використання у комплексі таких технологій, як автономні машини, роботи з

датчиками, доповнену реальність, Інтернет речей (IoT), дрони та супутники, які я атрибутами нового сільськогосподарського середовища під назвою Agriculture 4.0.

Сучасне Сільське господарство 4.0 народжується в епоху повсюдної автоматизації та цифрового підключення. Усі розробки в галузі сільськогосподарських технологій стають більш інтегрованими та мережевими з метою оптимізації всіх етапів виробничого процесу та покращення моніторингу, управління та контролю бізнесу.

Відповідно й прийняття рішень на підприємстві тепер має базуватися на даних, які зберігаються в хмарі та доступні за допомогою цифрових інструментів. За допомогою цих проаналізованих даних ТОВ «Веселе-Агро» та інші основні гравці сільськогосподарської галузі регіону можуть приймати кращі ефективніші рішення.

Очевидними перевагами переходу ТОВ «Веселе-Агро» до нового способу розуміння сільського господарства та нових технологій типу Сільське господарство 4.0 є:

1. Економічні переваги. Незважаючи на вартість технологій, реальні економічні переваги цього типу землеробства та інструментів добре встановлені. Більший контроль над діяльністю веде до оптимізації ресурсів і, як наслідок, до меншої втрати води та добрив . Все це означає економію для фермера. Мова йде про економію виробничих ресурсів близько 30% при збільшенні продуктивності на 20%.

2. Екологічні переваги. Існує один аспект сільського господарства, який не можна недооцінювати, а саме сталість, яка буде визначальною характеристикою сільського господарства майбутнього. Сільське господарство 4.0 спеціально розроблено для підвищення сталості сільськогосподарської діяльності та впливу всього харчового ланцюга на навколишнє середовище.

3. Вигоди для працівників. Добре відомо, що нові технології також покращують умови праці оператора. Насправді вони стали менш обтяжливими завдяки підтримці цифрових та інноваційних інструментів.

4. Користь для здоров'я. Постійний і точний моніторинг кожного етапу виробничого ланцюжка забезпечує отримання кінцевого продукту вищої якості, що, безсумнівно, корисно для здоров'я. Підраховано, що продукти у високотехнологічному ланцюжку постачання зберігають свої властивості і, отже, здоровіші.

Тобто ТОВ «Веселе-Агро» має перейти на використання методів розумного землеробства, яке базується на методах, спрямованих на підвищення ефективності, а не продуктивності. «Адже розумне сільське господарство має на меті досягти ефективного та оптимального співвідношення витрат і результату за допомогою інтелектуального та цілеспрямованого аналізу, планування та моніторингу. Наявні ресурси слід використовувати оптимально та відповідно до індивідуальних потреб. Важливі дані мають збиратися і об'єднуватися, щоб створити оптимальний ланцюжок процесів для досягнення визначених цілей підвищення економічної ефективності. Цей збір даних має здійснюватися за допомогою передових сенсорних технологій. Багато зарубіжних сільськогосподарських компаній вже використовують перевірені інтелектуальні сільськогосподарські системи, такі як різноманітні роботи для годівлі та доїння, які працюють без участі людини та документують і надсилають дані процесу. Робот збирає дані, такі як кількість корму або стан здоров'я тварин, які сільгоспвиробник може перевірити на своєму комп'ютері чи смартфоні. Технологія PS може бути використана для вимірювання розмірів ділянок і посіву насіння в майбутньому. Деякі виробники вже використовують цю техніку для удобрення величезних земель» [39].

Перехід ТОВ «Веселе-Агро» до точного землеробства має відбуватися із застосуванням технологій прогнозної аналітики даних. Адаптація впровадження сучасних технологій, таких як Інтернет речей та інтелектуальні датчики забезпечать велику кількість відповідних даних у режимі реального часу, а використання аналітики даних допоможе управлінцям компанії зрозуміти їх і зробити важливі прогнози, такі як час збирання врожаю, загрози хвороб і шкідників, обсяг врожайності тощо. Інструменти аналітики даних покращать

управління та передбачуваність землеробства, яке в першу чергу залежить від погоди. Вони мають бути встановлені у полі, як метеостанції, для збору даних, що стосуються вирощування сільськогосподарських культур, таких як температура й опади, водний потенціал листя та загальний стан рослин.

Отже, впровадження на ТОВ «Веселе-Агро» сучасних технологій типу Сільське господарство 4.0 може бути дуже цінним у теперішній ситуації, оскільки вони дозволять підвищити продуктивність сільськогосподарських культур, покращити процес прийняття рішень щодо управління врожаєм, зменшити вплив сільськогосподарських методів на навколишнє середовище за рахунок зменшення застосування хімікатів і знизити такі витрати, як електроенергія, вода та паливо. Тобто вони забезпечать комплексну реалізацію внутрігосподарських резервів підвищення ефективності господарської діяльності ТОВ «Веселе-Агро» у майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрійчук В. Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз. Київ: КНЕУ, 2005. 292 с.
2. Базилевич В. Д., Гражевська Н. І., Гайдай Т. В. Історія економічних вчень. Київ: Знання, 2005. Ч. 1. 568 с.
3. Бедринець М. Д. Ефективність діяльності суб'єктів підприємництва в сучасних умовах господарювання. *Бізнес Інформ*. 2013. № 4. С. 183-190.
4. Богданова А. А. Ефективність діяльності господарських судів України: поняття та критерії. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія : Юридичні науки*. 2015. № 2. С. 126–130.
5. Вавулін О. І. Економічна ефективність діяльності зеленого господарства (на прикладі КП «Зеленбуд» Сумської міської ради). *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія : Економіка і менеджмент*. 2014. Вип. 8. С. 114-119.
6. Ващенко А. А. Ефективність виробничо-господарської діяльності в механізмі управління промисловими підприємствами. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2014. № 1. С. 80-87.
7. Воронко О. С. Вплив якості інформаційного забезпечення на ефективність аналізу господарської діяльності. *Торгівля, комерція, підприємництво*. 2014. Вип. 16. С. 208-210.
8. Герасимчук Н. А. Ефективність заходів ресурсозбереження у виробничо-господарській діяльності підприємства. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2013. № 2(6). С. 99-108.
9. Григораш О. В., Терьошина Ю. О. *Ефективність фінансово-господарської діяльності підприємств України. Бізнес Інформ*. 2017. № 11. С. 221-226.

10. Гринько О. В., Столяренко А. С. Ефективність логістичної діяльності суб'єктів господарювання. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка*. 2016. - Т. 21, Вип. 9. С. 32-36 .

11. Данайканич О. В. Механізм управління ефективністю як елемент вдосконалення діяльності підприємств у ринкових умовах господарювання. *Розвиток методів управління та господарювання на транспорті*. 2014. Вип. 1. С. 143-161.

12. Демчук О. В. Оцінка ступеня впливу закономірностей розміщення виробництва на економічну ефективність діяльності підприємств рибного господарства АР Крим. *Сталий розвиток економіки*. 2013. - № 2. - С. 279-282.

13. Дончак Л. Г. Міронова Ю. В. Вплив функціонування внутрішнього економічного механізму підприємства на ефективність його господарської діяльності. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2014. № 2(1). С. 39-42.\

14. Дорошенко О. О., Ястребов Ю. Ю. Визначення впливу бюджетної та фіскальної політики держави на ефективність фінансово-господарської діяльності підприємств. *Агросвіт*. 2015. № 21. С. 59-61.

15. Жнякін Б. О., Краснова В. В. Економіка підприємства: навч. посібник. Донецьк: Альфа-прес, 2005. 160 с.

16. Запша Г. М. Ефективність господарської діяльності аграрних підприємств в умовах трансформації відносин власності: регіональний аспект. *Інноваційна економіка*. 2013. № 11. С. 127-133.

17. Колос З. В. Вплив концентрації виробництва на ефективність господарської діяльності сільськогосподарських підприємств. *Вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Сер. : Економіка, аграрний менеджмент, бізнес*. 2013. Вип. 181(1). С. 125-130.

18. Кривов'язюк І. В., Пахольчук А. І. Процес прийняття господарських рішень та його вплив на ефективність діяльності підприємства. *Ефективна економіка*. 2013. № 4.

19. Макконнелл, Кэмпбелл Р. Экономика: принципы, проблемы и политика : пер. с англ. 11-го изд. / К. Р. Макконнелл, С. Л. Брю ; пер. Е. С. Иванова [и др.]. Репр. изд. К. : ХаГар, 2000. 785 с.
20. Надтока Т. Б., Виноградов А. Г. «Золотое правило экономики предприятия» как индикатор экономической активности предприятия. *Наукові праці Донецького національного технічного університету*. 2009. Вип. 36-1. С. 80–86. 12.
21. Найда І. С. Вплив соціоекономіки на ефективність виробничо-господарської діяльності аграрних підприємств. *Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки*. 2015. № 3. С. 326-333.
22. Павленко І. Г. Підходи до визначення економічної сутності поняття «ефективність». *Економіка та управління*. 2006. № 1. С. 35–38.
23. Павлик В. П. Ефективність інформаційно-аналітичної моделі регулювання господарської діяльності сільськогосподарських підприємств. *Економіка АПК*. 2017. № 10. С. 64-69.
24. Пеняк Ю. С. Вплив оборотних засобів на ефективність фінансово-господарської діяльності підприємств. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2013. № 2(2). С. 178-184.
25. Покропивний С.Ф., Колот В.М. Підприємництво: стратегія, організація, ефективність. К.: КНЕУ. 1998. 352 с.
26. Продіус О., Боєру М. Вплив реклами на ефективність діяльності підприємства в сучасних умовах господарювання. *Науковий вісник [Одеського національного економічного університету]*. 2015. № 9. С. 135-147.
27. Савицька Г.В. *Економічний аналіз діяльності підприємства: навчальний посібник*. К.: Знання, 2004. 654 с.
28. Серіков А. В., Г. В. Криворучко. Управління ефективністю господарської діяльності на основі бюджетування, орієнтованого на результат. *Економічний вісник Донбасу*. 2017. № 2. С. 150-156.

29. Скриль В. В., Бережецька Т. О. Ефективність фінансово-господарської діяльності електротранспорту міста Полтави. *Ефективна економіка*. 2019. № 5.

30. Слеп'ян Е. В., Белова Ю. Система оплати праці та її вплив на ефективність господарської діяльності підприємства. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2016. Вип. 5(2). - С. 10-15.

31. Тебенко В. М. Взаємозв'язок категорій «ефективність» та "результативність" господарської діяльності підприємства. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2014. № 3. С. 7-10.

32. Ткачук Г. Ю. Підходи до оцінки ефективності господарської діяльності підприємства. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2015. Вип. 1. С. 366–378.

33. Харчук О. Г. Управління ефективністю діяльності підприємств пасажирського господарства. *Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту. Сер. : Економіка і управління*. 2012. Вип. 21-22(1). С. 260-265. -

34. Шапран Д. О. Вплив складності робіт з реконструкції на ефективність виробничо-господарської діяльності будівельних організацій. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2010.

35. Шляга О. В. Ефективність господарської діяльності: сутність та підходи. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2016. Вип. 1. С. 43-48.

36. Agustín López (2021). Artificial intelligence for cooperatives and small agricultural enterprises to improve the efficiency of commercial decisions. Universitat Oberta de Catalunya. 23.03.2021. URL: <https://www.uoc.edu/portal/en/news/actualitat/2021/073-ai-agriculture.html>

37. International Food Policy Research Institute (IFPRI), 2020, "Agricultural Total Factor Productivity (TFP), 2000-2016", <https://doi.org/10.7910/DVN/PJDGTJ>, Harvard Dataverse, V1.

38. Langemeier, M. "How Can I Improve Labor Productivity?" *farmdoc daily* (8):171, Department of Agricultural and Consumer Economics, University of Illinois at Urbana-Champaign, September 14, 2018.

39. Mohd, J. та ін. (2022). Enhancing smart farming through the applications of Agriculture 4.0 technologies. *International Journal of Intelligent Networks*, 3, 150–164. <https://doi.org/10.1016/j.ijin.2022.09.004>

40. The 4R's of Nutrient Management. Michigan State University Extension. May 13, 2019. URL: <https://www.canr.msu.edu/news/the-4r-s-of-nutrient-management>

ДОДАТКИ

Додаток А
Фора № 1 „Баланс”
ТОВ «Веселе-Агро»

Додаток Б
Фора № 2 „Звіт про фінансові результати”
ТОВ «Веселе-Агро»

Додаток В

Таблиця В.1. Облікова чисельність персоналу ТОВ "ВЕСЕЛЕ-АГРО" у розрізі категорій за 2020-2022 роки

	Станом на:		
	31.12.2020	31.12.2021	31.12.2022
керівники	11	10	11
спеціалісти	3	3	3
службовці	3	3	3
робітники	19	18	16
всього	36	34	33
з них зовн.сумісники	2	3	3